

Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Borçlar Hukuku - Genel Hükümler - 1. Hafta - 2. Ders - 05.10.2023

I-) Borç İlişkisinin Kaynaklarına İlişkin Kanundaki Sayım Sınırlı Sayıda Değildir – Vekâletsiz İşgörme Kavramı

Şimdi dedik ki borç ilişkisinin kaynakları özellikle sözleşme, özellikle hukuka aykırı eylem ve özellikle sebepsiz zenginleşme.

Ama bu sayım sınırlı sayıda değil, değil mi? Başkaca borç ilişkisi kaynakları da var. Dersin başında bahsetmiştim. Örneğin Borçlar Kanunumuzun özel borç ilişkileri bölümünde düzenlenmiş olan vekâletsiz iş görme ilişkisi de bir borç ilişkisi. O borç ilişkisinden de birtakım borçlar doğabilir.

II-) Gerçek (Caiz Olan) Vekâletsiz İşgörme – Gerçek (Caiz Olmayan) Vekâletsiz İşgörme

Vekâletsiz iş görmeye baktığımızda şunu gözlemliyoruz. Gerçek vekâletsiz iş görme kavramımız var, bir de gerçek olmayan vekâletsiz iş görme kavramımız var. Detaylarına girmeyeceğim, sadece tanıştırmam gerekiyor bu kavramlarla sizi. Özel borç ilişkileri derslerinde göreceksiniz.

1-) Gerçek (Caiz Olan) Vekâletsiz İşgörme

Gerçek vekâletsiz iş görmenin tanımında şu var; bir kişi, bir başkasının hukuk alanına, yetkisi olmadan girer; ama kendi menfaatine değil de işi görülenin menfaatine hareket eder. En klasikleşmiş örneği şudur; komşunuz tatile giderken anahtarını size bırakmıştır çiçeklerini sulayasınız diye, kedisine mamasını ve suyunu veresiniz diye. Ama bir fırtına çıkmıştır, camlar kırılmıştır, kendi camlarınızı taktırırken onun camlarını da taktırmışsınızdır. Başkasının hukuk alanına girdiniz, onun izni olmaksızın girdiniz, size bir yetki vermedi, camlarını taktır demedi. Ama onun hukuk alanına girip yetkiniz olmadığı halde onun menfaatine bir iş gördünüz.

Bir başka örnek; borçlu B'nin bir borcu var alacaklı A'ya, bir miktar para borcu, bin lira. Acaba üçüncü şahıs bu borcu ödeyebilir mi diye sorsam bana ne dersiniz? Ödeyebilir diyenler? Hocam nasıl olur, ödeyemez diyenler? Ödeyebilir değil mi? Çünkü borçlunun şahsi özelliklerinin hiçbir önemi yok. Önemli olan bin TL'nin kendisine ödenmesi. Ha Bay B'nin verdiği bin lira ha Bay Ü'nün verdiği bin lira. İlerleyen dakikalarda da konuşacağız. Borçlar Kanununda açık hüküm var. Ne diyor Borçlar Kanunu; borcun bizzat borçlu tarafından ifasında alacaklının menfaati yoksa o zaman borç üçüncü şahıs tarafından da ifa edilebilir. Bir işgörme borcu, çok şöhretli avukat, çok nitelikli avukat Bay B, bir ameliyat yapma borcu çok şöhretli cerrah Bay B, çok tecrübeli Bay B, bir başkası ameliyatı yapsın mı, bir başkası sizin davanızda sizi temsil etsin mi, ister misiniz? Borcun bizzat borçlu tarafından ifasında alacaklının menfaati var, değil mi? Ama bir miktar para borcunda borçlunun şahsi özelliklerinin, kişisel

meziyetlerinin, yeteneklerinin, tecrübesinin önemi yok. Yani bir diğer vekâletsiz iş görme örneği, gerçek vekâletsiz iş görme örneği nedir? Bay B'nin para borcunun Bay Ü tarafından yerine getirilmesidir. Kim menfaat elde etti? Bay B menfaat elde etti, çünkü borcu sona erdi.

O zaman acaba bu eylemleri yapan (yani sizin camılarını taktıran) komşunuz, acaba sizden bir talepte bulunabilecek mi? Ya da bu eylemleri yapan yani Bay B'nin borcunu ödeyen Bay Ü, Bay B'den bir talepte bulunabilecek mi? “*Seni borcundan kurtardım.*” diyerek ondan bir talepte bulunabilecek mi?

Gerçekten de Borçlar Kanununun 529'uncu maddesine baktığımızda kenar başlık olarak şunu görüyorsunuz: “*B. İş sahibinin hak ve borçları*”, “*I. İşin iş sahibinin menfaatine yapılması hâlinde*”. Hemen çok uzatmadan birinci fıkrasının birinci cümlesini okuyacağım:

“İş sahibi, işin kendi menfaatine yapılması hâlinde, işgörenin, durumun gereğine göre zorunlu ve yararlı bulunan bütün masrafları faiziyle ödemek ve gördüğü iş dolayısıyla üstlendiği edimleri ifa etmek ve hâkimin takdir edeceği zararı gidermekle yükümlüdür.”

Demek ki (Bay B'nin Bay A'ya olan borcunu ödeyen) Bay Ü, Bay B'den vekâletsiz iş görme hükümlerine dayanarak gerçekten de birtakım taleplerde bulunabilecek. Örnekte komşusunun kırılan camını taktıran kişi, o camını taktırdığı komşusundan, yaptığı masraflarla ilgili taleplerde bulunabilecek.

2-) Gerçek (Caiz) Olmayan Vekâletsiz İş Görme

Peki, gerçek olmayan vekâletsiz iş görme nedir? Tahmin edileceği üzere şunu söylüyor kanun koyucu; bu kez diyor ki bir kişi, bir diğerinin hukuk alanına girer ve hiçbir yetkisi olmadan bir iş görür ve bu işi kendi menfaatine görür diyor. Biz aslında geçen sene bu kavramla sizleri tanıştırdık diye hatırlıyorum ben. Şöyle bir örnek verdiğimi hatırlıyorum. Bir kişi, tarihi öneme sahip bir şahsiyetin mektuplarına sahip, onları hiçbir zaman yayınlamak arzusunda değil. Onları hatıra diye kasasında saklamakta ama bir başkası o kasadan o mektupları almakta, yayınlamakta, tiyatro eseri haline getirmekte, roman haline getirmekte veya film haline getirmekte. Ve bu işten bir sürü para kazanmakta. Nedir bu; bu bir vekâletsiz iş görmedir. Gerçek olmayan vekâletsiz iş görmedir.

Şu tabirler de kullanılır aklınızda bulunsun. Gerçek vekâletsiz iş görme için kullanılan tabir caiz vekâletsiz iş görme. Gerçek olmayan vekâletsiz iş görme için kullanılan bir diğer tabir caiz olmayan vekâletsiz iş görme.

İşte bu çerçevede de mektupları muhafaza eden ve hiçbir zaman yayınlamak istemeyen kişi, o mektupları yayınlayıp ondan gelir elde eden kişiden ne yapabilir? Onun elde ettiği kazancın kendisine devrini talep edebilir. Bu da Borçlar Kanunumuzun 530'uncu maddesinde düzenlenmiş. Bu kez kenar başlık “*II. İşin işgörenin menfaatine yapılması hâlinde*”. Madde 530 diyor ki bize;

“İşsahibi, kendi menfaatine yapılmamış olsa bile, işgörmeden doğan faydaları edinme hakkına sahiptir; ancak zenginleştiği ölçüde, işgörenin masraflarını ödemek ve giriştiği borçlardan onu kurtarmakla yükümlüdür.”

Sadece ve sadece ilk cümle parçasına odaklanmanız benim için yeterli. İşsahibi, kendi menfaatine yapılmamış olsa bile iş görmeden doğan faydaları edinme hakkına sahiptir. Devamında ancak zenginleştiği ölçüde iş görenin masraflarını ödemek ve giriştiği borçlardan onu kurtarmakla yükümlüdür.

Peki, vekâletsiz işgörmeyi de geride bırakıyoruz ve diyoruz ki Borçlar Kanununun dışında da çeşitli borç ilişkilerinin düzenlendiğine tanık olabiliriz. Bazı örnekler verdiğimde hemen netleşecek.

III-) Borç İlişkisi Doğuran Olgulara Borçlar Kanunu Dışında da Rastlanır

1-) Kişiler Hukuku (Dernekler Hukuku) Alanından Örnek

Kişiler hukuku alanında buna rastlayabiliriz, aile hukuku alanında rastlayabiliriz, miras hukuku alanında buna rastlayabiliriz. Hatta eşya hukuku alanında buna rastlayabiliriz. Kişiler hukuku alanında aslında örneğini verdik. Bir dernekte üyenin derneğe karşı bir aidat ödeme borcu var.

2-) Aile Hukuku Alanından Örnek

Aile hukukunda aslında geçen sene gördük. Geçen seneki derslerinizde hatırlıyor musunuz? Bir kişi yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üst soyuna, alt soyuna yardım nafakası ödemekle yükümlüydü. Medeni Kanunumuzun 364'üncü maddesinden bahsediyoruz. Bir söyleyelim hemen geçelim:

“Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür.”

Arkadan gelen ikinci fıkra:

“Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır.”

3-) Miras Hukuku Alanından Örnek

Miras hukukunda da böyle bir borçla karşı karşıya kalabiliriz. Bu da Medeni Kanunumuzun 600'üncü maddesinde düzenlenmiş. Örneğin bir kişi bir vasiyetname yapar ve o vasiyetnamede der ki *“Ey mirasçılarım, alacaklı A'ya şu taşınmazın mülkiyetini nakletmenizi emrediyorum”*. *“Vasiyet alacaklısı A'ya şu otomobilin mülkiyetini devretmenizi emrediyorum”* veya *“Vasiyet alacaklısı A'ya bin lira ödemenizi, yüz bin lira ödemenizi vasiyet ediyorum.”* der. Böyle bir vasiyet borcu da gerçekten de Medeni Kanunumuzun 600'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Diyor ki 600'üncü maddenin 1'inci fıkrası;

“Vasiyet alacaklısı, vasiyeti yerine getirme görevlisi varsa ona; yoksa yasal veya atanmış mirasçılara karşı kişisel bir istem hakkına sahip olur.”

Yani bu örneklerde A bir alacak hakkına sahip olur. Yani o vasiyet edilen taşınmazın mülkiyetinin kendisine nakli hususunda mirasçılardan bir talepte bulunabilir. Vasiyet edilen otomobilin mülkiyetinin kendisine nakli hususunda mirasçılardan bir talepte bulunabilir. Vasiyet edilen 100 bin liranın kendisine ödenmesi hususunda mirasçılardan talepte bulunabilir diyor kanun koyucu.

4-) Eşya Hukuku Alanından Örnek

Eşya hukuku alanından da bir örnek verecek olursak. Özellikle haksız zilyetlikten yine geçen sene bahsetmişizdir. Bir kimsenin malı çalındığında özellikle hırsızın sorumluluğu, hırsızdan o malı satın alan şahsın iyi niyeti, kötü niyeti vs. Bütün bunların hepsine dair örnekleri konuşmuşuzdur. Haksız zilyedin iade borcunda da Medeni Kanunumuzun 993 ila 995. maddeleri var. Detayına girmeyeceğim. Sadece madde numarasını söyleyip geçeceğim. Haksız zilyet iyi niyetli zilyetse birtakım talepleri olabiliyor. Kötü niyetli zilyetse yine birtakım talepleri olabiliyor. Ama aralarında çeşitli farklar var. İyi niyetli zilyedin iade borcu daha dar, kötü niyetli zilyedin iade borcu daha geniş. Bu şekilde düzenlenmiştir diyebiliriz.

IV-) Asli Edimler (= Asli Borçlar = Asli Edim Yükümlülükleri) – Yan Edimler (= Yan Borçlar = Yan Edim Yükümlülükleri)

1-) Asli Edim Yükümlülükleri

Peki, şimdi gelelim borç ilişkisinin doğurduğu şu edimlere. Bu dersin içerisinde sıklıkla konuşacağımız bazı kavramlar var. O kavramları teker teker masaya yatıralım ve teker teker geride bırakalım.

Borç ilişkilerinden asli edimler doğabiliyor, asli borçlar da diyebiliriz. Daha da böyle uzun bir ifadesi var. Asli edim yükümlülükleri. Borç ilişkilerinden asli edim yükümlülükleri doğar. Asli edim yükümlülükleri borç ilişkisine tipini veren edimlerdir, borç ilişkisinin hukuken nitelendirilmesine imkân sağlayan edimlerdir.

Bir kişi bir nesnenin mülkiyetini ivazsız olarak, karşılıksız olarak başkasına devretme borcu altına girmiştir desem hangi sözleşme aklınıza gelir? Bağışlama sözleşmesi aklınıza gelir. Bağışlama sözü verme, bağışlama taahhüdü sözleşmesi aklınıza gelir. Peki, bir kişi bir malın mülkiyetini belirli bir bedel karşılığında başkasına nakil borcu altına girmiştir desem ne dersiniz? Bu kez de satım sözleşmesi aklınıza gelir. Dolayısıyla bir sözleşmeye tipini veren edimlere biz asli edimler diyoruz. Asli edim yükümlülükleri diyoruz.

2-) Yan Edim Yükümlülükleri

Ama borç ilişkisi sadece ve sadece asli edim yükümlülüklerinden ibaret değil. Satım sözleşmesinde satıcı satım konusu nesnenin zilyetliğini ve mülkiyetini alıcıya nakil borcu altındadır. Alıcı da satış bedelini ödeme borcu altındadır. Bunlar asli edim yükümlülükleridir. Satım sözleşmesine (hukuki) tipini veren yükümlülüklerdir.

Satım sözleşmesinde veya diğer sözleşmelerde başkaca yükümlülükler de söz konusu olabilir mi? Yan yükümlülükler, yan borçlar, yan edim yükümlülükleri söz konusu olabilir mi? Olabilir değil mi, yan edim yükümlülükleri de söz konusu olabilir.

Bir satım sözleşmesinde satıcı tarafta bulunan satıcı demiştir ki “*Bu nesnenin zilyetliğini ve mülkiyetini sana nakil borcu altına girdim.*” Ayrıca, örneğin karşı tarafın talebi üzerine, “*Bu makinenin de fabrikanda montajı aşamasında ben bulunacağım, denetleyeceğim, kontrol edeceğim, diğer makinelerle olan ilişkisinde de bu makinenin maksimum şekilde hizmet vermesini sağlamaya çalışacağım.*” Demek ki böyle asli edim yükümlülüğünün yanı sıra bir yan edim yükümlülüğünün de kararlaştırılması mümkündür.

Yan edim yükümlülükleri sözleşmeden doğabilir, kanundan doğabilir ve dürüstlük kuralından doğabilir.

Kanundaki örneklere baktığımız zaman asli edim yükümlülüklerine ne yaptık? Satımı örnek gösterdik. Eğer not almak istiyorsanız. Borçlar Kanunu madde 207. Bağışlama sözleşmesini örnek gösterdik. Borçlar Kanunu madde 285.

Kira sözleşmesinden de söz edelim, çünkü ilerleyen dakikalarda gerçekten de başka şeyler de söyleyeceğiz. Kira sözleşmesinde kiracının asli edim yükümlülüğü nedir? Kira bedelini ödeme borcudur. Kiraya verenin asli edim yükümlülüğü nedir? Kiralananı sözleşmede kararlaştırılan amaca uygun şekilde kullanıma elverişli bir biçimde kiracıya teslim etmek ve kira sözleşmesi süresince o şekilde bulundurmamak, kullanılmaya elverişli şekilde bulundurmamak. Dolayısıyla tarafların asli edim yükümlülükleri bunlar.

a-) Yan Edim Yükümlülükleri Kanundan Doğabilir Örneğin Kira Sözleşmesine İlişkin Düzenlemeler

Peki, acaba tarafların kira sözleşmesinde yan edim yükümlülükleri de var mı? Var. Gerçekten de Borçlar Kanununa baktığımız zaman şunu görüyorsunuz; Borçlar Kanunu kira sözleşmeleri bakımından 316. ve 319’uncu maddeyi sevk etmiş. 316’ncı madde, kenar başlığı “*II. Özenle kullanma ve komşulara saygı gösterme borcu*” Kimin borcu? Kiracının borcu. Asli edim yükümlülüğü mü? Hayır. Yan edim yükümlülüğü.

“Kiracı, kiralananı, sözleşmeye uygun olarak özenle kullanmak ve kiralananın bulunduğu taşınmazda oturan kişiler ile komşulara gerekli saygıyı göstermekle yükümlüdür.”

Gördüğünüz gibi kiracı bakımından getirilen bir yan edim yükümlülüğü. Kira sözleşmesi bakımından bir başka örnek m. 319.

“Kiracı, kiralananın ayıplarının giderilmesine ya da zararların önlenmesine yönelik çalışmalara katlanmakla yükümlüdür.”

Hatırlıyor musunuz katlanma edimlerinden söz etmiştik. Kiralanan ayıplı ise, bunun tamirata gerekiyorsa ve gerçekten de can sıkıcı evin içinde otururken birilerinin gelip orada tadilat, tamirat yapması. Ama zorunluysa, kaçınılmazsa elbette kiracı ne yapmak zorunda, buna

katlanmak zorunda. İkinci fıkrayı da okuyayım bu da enteresan, birçok yerde, birçok zamanda rastlıyorsunuz.

“Kiracı, bakım, satış ya da sonraki kiralama için zorunlu olduğu ölçüde, kiraya verenin ve onun belirlediği üçüncü kişinin kiralananı gezip görmesine izin vermekle yükümlüdür.”

Gerçekten de malik taşınmazını satmaya çalışıyor, kiracı kapıyı açmıyor. Olacak iş değil. Dolayısıyla taraflar arasındaki o ilişkide bazı günlerin, bazı saatlerin belirlenmesi lazım ve kiracı bu şekilde taşınmazın gezilip görülmesine izin vermekle yükümlüdür diyoruz. Bu da nedir? Kiracı bakımından bir yan edim yükümlülüğüdür. Bakınız bunları ne yaptık? Kanundan doğan yükümlülükler olarak söyledik.

b-) Yan Edim Yükümlülükleri Sözleşmeden Doğabilir Örneğin Rekabet Yasağı

Aynı şekilde bir başka örnek de sözleşmeden doğan örnek. Buna da aslında dersin akışında yer verdim, rekabet yasağı. Bir işçi sizde beş yıl çalıştı, beş senenin sonunda yan taraftaki işyerine geçti ve sizden öğrendiği tüm bilgilerle sizinle rekabet etmeye başladı. Bunu eğer yasaklamak istiyorsanız buna dair yasağı sözleşmeye koymanız gerekiyor. Borçlar Kanununun 444’üncü maddesinden söz ediyoruz. Hizmet sözleşmesinde rekabet yasağı. Diyor ki kanun koyucu; kenar başlık zaten “VII. Rekabet yasağı”, “1. Koşulları”, madde 444:

“Fiil ehliyetine sahip olan işçi, işverene karşı, sözleşmenin sona ermesinden sonra herhangi bir biçimde onunla rekabet etmekten, özellikle kendi hesabına rakip bir işletme açmaktan, başka bir rakip işletmede çalışmaktan veya bunların dışında, rakip işletmeyle başka türden bir menfaat ilişkisine girişmekten kaçınmayı yazılı olarak üstlenebilir.”

Rekabet yasağına dair düzenleme 444’üncü maddenin 1’inci fıkrasında bu şekilde zikredilmiş.

c-) Yan Edim Yükümlülükleri TMK m. 2’deki Dürüstlük Kuralından da Doğabilir

Şimdi demek ki yan edim yükümlülüklerini de bu şekilde zikretmiş olduk. Asli edim yükümlülüğü, yan edim yükümlülüğü kavramlarını söyledik. Peki, biraz önce de söyledik. Kanundan doğabiliyor, yan edim yükümlülükleri. Sözleşmeden doğabiliyor, bir de nereden kaynaklanabiliyor? Medeni Kanun madde 2’den kaynaklanabiliyor. Yine satım sözleşmesinden gidecek olursak, satım sözleşmesi yapıldıktan sonra satım konusu nesnenin olması gereken şekilde muhafazası, satım sözleşmesindeki nesnenin olması gereken şekilde ambalajlanması, paketlenmesi, somut olayda gerektiği gibi gönderilmesi. Yani zarara uğramayacak, hasara uğramayacak şekilde gönderilmesi. Bunlar da gerçekten de o asli edim yükümlülüğünün tam ve gereği gibi ifası için hizmet eden yan edimlerdir, yan yükümlülüklerdir diyebiliriz. Gerçekten de baktığımızda bunlar da Medeni Kanun madde 2’den yani dürüstlük kuralından kaynaklanırlar diyebiliriz. Bunlar asıl edim yükümlülüğünün sözleşmenin amacına uygun şekilde yerine getirilmesine ilişkin yükümlülüklerdir. Durumun özelliğine göre taraflar, asıl edim sonucunun gerçekleşmesini sağlamak amacıyla gerekli bütün özeni göstermek, dürüstlük

kuralı ışığında nasıl hareket etmek gerekiyorsa o şekilde hareket etmekte yükümlüdürler diyebiliriz.

Bunlara ifaya yardımcı yan yükümlülükler de deniyor. Aklınıza bulunsun, ifaya yardımcı yan yükümlülükler de deniyor.

VI-) Borç İlişkisinin Nispiliği İlkesi

1-) Genel Olarak

Yavaş yavaş nereye geleceğiz? Borç ilişkisinin nispiliğine geleceğiz. Borç ilişkisinin nispiliği oldukça önemli kavramlardan bir tanesi.

Bizler biliyoruz ki borç ilişkisi sadece ve sadece taraflarını bağlar değil mi? Sadece ve sadece taraflarını bağlıyor. Alacaklı borç ilişkisinden doğan alacağını sadece ve sadece kime karşı ileri sürebiliyor? Borçluya karşı ileri sürebiliyor. Bu nedenle de biz borç ilişkisinin nispi nitelikli olduğunu söylüyoruz.

Şu antika halı teslim örneğinde kalalım. Satıcı ile alıcı arasında bir sözleşme yapılmış. Satıcı şu antika halıyı ne yapacak gerçekten de? Alıcıya teslim edecek, mülkiyetini nakledecek. Henüz nesne kimin egemenliğinde? S'nin egemenliğinde. Satım sözleşmesi yapılır yapılmaz nesnenin mülkiyeti alıcıya geçti diyen var mı? Yok. Satım sözleşmesi borçlandırıcı işlemidir. Satım sözleşmesinden sonra neyin gerçekleştirilmesi gerekiyor mülkiyetin nakli için? Zilyetliğin nakli gerekiyor. Onu da geçen derslerde söylemiştik. Zilyetliğin naklinin en tipik örneği nedir? Teslimdir. En sık karşımıza çıkan örneği teslimdir. Bir de ne gerekiyor bize? Aynı akit gerekiyor, aynı akit. Yani satıcı satım konusu nesnenin zilyetliğini devrederken "*Ben sana bunun mülkiyetini nakil amacıyla bu zilyetliği devrediyorum*" demeli, alıcı da "*Ben bu zilyetliği devralırken söz konusu nesnenin mülkiyetine sahip olmak maksadıyla devralıyorum*" demeli. Eğer bütün bu analizleri yaparsak varacağımız sonuç bunlardır diyoruz.

Şimdi henüz söz konusu nesnenin zilyetliği ve mülkiyeti S'de iken, hırsız gelse söz konusu malı çalsa A'nın hırsıza karşı bir dava açma hakkı var mı? Yok. Çünkü onun hakkı nispi hak, sadece ve sadece kime karşı ileri sürebilir? Bay S'ye karşı ileri sürebilir. Birinci örnek bu. Yani burada istihkak davasını kim açacak? Zilyet olmayan malikin, malik olmayan zilyede karşı açacağı istihkak davasını kim açacak? Söyleyin. Satıcı açacak. Zilyet olmayan malikin, malik olmayan zilyede karşı açtığı davanın adı istihkak davası. Davayı satıcı açacak.

Peki, bu antika halıya Bay Ü isimli bir kişi zarar verdi. Acaba maddi tazminat davasını kim açacak? A açabilir mi? "*Benim satın alacağım bu halıya sen zarar verdin*" diyebilir mi? Diyemez. Onun hakkı nispi bir hak ve hakkını sadece ve sadece S'ye karşı ileri sürebilir. Peki, maddi tazminat davasını kim açacak Ü'ye karşı? Elbette halının sahibi olan, maliki olan S açacak.

Bir diğer örnek; S söz konusu halıyı X'e satmış olsun ve teslim etmiş olsun. Artık halının mülkiyeti kimde? X'te. Yani zilyetliğin nakli ile beraber, teslimle beraber, aynı akitle beraber bütün şartlar gerçekleşmiş, X'e teslim edilmiş. Acaba A satım sözleşmesinden doğan nispi

hakkını X'e karşı ileri sürebilir mi diye sorduğumuzda bütün sınıf ne diyecek? Hayır diyecek. Adı üzerinde nispi haktır. Sadece ve sadece S'ye karşı ileri sürülebilir.

2-) Çifte Satım TBK m. 49/f. 2 ve TBK m. 51 ve Aynen Tazmin Örneği

Şimdi örneği değiştireceğiz. X, A'nın yıllardan beri rakibiymiş, söz konusu halının ona ait olmaması için, salt ona zarar vermek amacıyla örneğin bu halıyı satın almış. Aklınıza gelen bir şey var mı? Acaba A'nın derdini çözmek için aklınıza gelen bir şey var mı? Acaba A, X'e karşı bir tazminat talebinde bulunabilir mi desem ne dersiniz? Borçlar Kanununun hangi maddesine dayanacağız desem bana ne dersiniz? Borçlar Kanunu madde 49 var. Bu 49'uncu maddenin 1'inci fıkrası neyi düzenliyor? Birinci fıkrası özellikle hukuka aykırı eylemlerden sorumluluğu düzenliyor. Ama ikinci fıkrası ahlaka aykırı eylemlerden sorumluluğu düzenliyor. İkinci fıkraya baktığımızda;

“Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”

diyor kanun koyucu.

Demek ki A, eğer Borçlar Kanunu 49/fıkra 2'nin şartları gerçekleştiyse X'e karşı bir tazminat talebinde bulunabiliyor ve uğradığı zararın giderilmesini talep edebiliyor. Ne arıyor kanun koyucu? Kast arıyor, prensip itibariyle dolaylı kast da bunun kapsamına dâhildir diyorlar ama detayına girmeyeceğim. Doğrudan doğruya kast veya dolaylı kastı arıyor kanun koyucu. Bir de ahlaka aykırılığı arıyor.

Şimdi burada bir şeyi daha öğrenmemiz gerekiyor. Bir borca aykırılıkta, bir haksız fiilde prensip itibariyle tazminat borcu bir miktar para borcu. Yani hâkim neye karar veriyor, nakden tazmine karar veriyor, nakden giderime hükmediyor. Ama hâkimin aynen tazmine karar vermesi de ihtimal dâhilinde mi? Evet diyor gerçekten de Borçlar Kanunu. Birazcık teorik kalmakla birlikte uygulamada nadiren rastlanmakla birlikte bakınız Borçlar Kanunumuzun 51'inci maddesi var:

“Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler.”

Kast bir tür ağır kusur değil mi? Tazminatın tarzı acaba şöyle olabilir mi hâkimin takdir yetkisine göre? *“Bay X söz konusu zararı gidermen için seni neye mahkûm ediyorum? Bu aldığın antika halının mülkiyetini A'ya nakle mahkûm ediyorum”* diyebilir mi? Aynen tazmine hükmedebilir mi? Evet aynen tazmine hükmedebilir. İşte alacak hakları nispidir. Ancak, böyle Borçlar Kanunu m. 49, fıkra 2 ve Borçlar Kanunu m. 51 sayesinde ne yapılabilir? Bu nispile ilkesinin istisnası ile karşı karşıya kalabileceğimiz söylenebilir. Örnekler bunlar.

3-) İlkenin İstisnalarından Biri Şudur: Üçüncü Kişiler Borç İlişkisi Üzerinde Etkili Olabilir (TBK m. 83)

Şimdi aynı ilkelerin istisnalarından devam ediyoruz. Şu iki örneği verirsem çok iyi olacak bence. O da şu; dedik ki alacak hakkı nispi nitelikte bir haktır. Ama üçüncü kişi borç ilişkisi

üzerinde etkili olabilir. Ne demek istiyorum? Biraz önceki örneği hatırlayın, B'nin A'ya bir miktar para borcu vardı. B'nin borcunu Ü ödeyebiliyor muydu? Ödeyebiliyordu (TBK m. 83). Ve borç sona eriyor muydu? A'nın alacak hakkı sona eriyor muydu? Evet. Dolayısıyla üçüncü kişiler borç ilişkisi üzerinde etkili olabilirler. Borç ilişkisi alacaklı ve borçlu arasında bir zincir, alacak hakkı nispi bir hak. Ama üçüncü kişiler borç ilişkisi üzerinde etkili olabilirler diyoruz. Birinci istisnamız bu.

4-) Bir Diğer İstisna Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Üçüncü Kişiy Tanınan Hak - Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Eksik Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Kavramları

a-) Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme

Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme: Böyle söylendiğinde bilmece haline geliyor ama bir basit örnek verdiğimizde hayat bir anda kolaylaşıyor. Nişanlı erkek, sevgili nişanlisına çiçek göndermek istiyor. Satıcıyla bir çiçek satın alma sözleşmesi yapıyor. Fakat bu çiçek satın alma sözleşmesinden doğan bu satım konusu çiçeklerin teslimine dair borcun kendisine mi ifa edilmesini istiyor yoksa sevgili nişanlisına mı ifa edilmesini istiyor? Sevgili nişanlisına ifa edilmesini istiyor.

İşte böyle bir ihtimalde, eğer nişanlının bizzat gidip çiçeğin kendisine teslim edilmesini talep etme hakkı yoksa, yani, üçüncü kişi sadece ve sadece kendisine yapılan ifayı kabul etmek hak ve yetkisine sahipse bu bir eksik üçüncü kişi yararına sözleşmedir diyoruz. Bunun böyle borç ilişkisinin nispiğine istisna olduğunu söylemek mümkün değil. O, sadece ve sadece ifayı kabul etmek imkânına sahip. Kapı açıldı, çiçeği getiren teslim etti, nişanlı kadın (üçüncü kişi) teslim aldı, nokta. Ama çiçekçiye bizzat gidip çiçeğin kendisine teslim edilmesini talep edebilir miydi? Bu örnekte ona bu yetkiyi vermedik.

b-) Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Tam üçüncü kişi yararına sözleşme: Bir kişi bir suç işler, arkasından tutuklanır, yargılama boyunca bir avukata ihtiyacı vardır. Onun avukatı için babası bir sözleşme yapar. Böyle küçük bir şahıstan bahsetmiyorum yani tam ehliyetli bir şahıstan bahsediyorum. Bir vekâlet sözleşmesi yapılacak. Bir vekâlet sözleşmesinde bir tarafta vaat ettiren var, bir tarafta vaat eden var, bir tarafta da bu üçüncü şahıs var. Ama o aslında sözleşmenin tarafı değil. Ama bu sözleşmede vaat ettiren, baba, vaat eden avukattan neyi istiyor? Kimi savunmasını istiyor? Yargılanmakta olan evladının savunulmasını istiyor. Yani, avukattan, edimini, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişiye ifa etmesini istiyor.

Peki, bu evlat, doğrudan doğruya avukatla temas kurabiliyor mu? Avukattan bu borcun ifasını talep edebiliyor mu? Eğer somut örnekte kendisine bu hak ve yetki verilmişse bu bir tam üçüncü kişi lehine sözleşmedir. Gördüğünüz gibi sözleşmeyi kimler yaptı? Vaat ettiren baba ile vaat eden avukat, vekil yaptı. Ama üçüncü kişi borcun ifasını talep etme hakkına sahip mi? Evet, üçüncü kişi talep etmek imkânına sahip.

Yani tam üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsediyoruz. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede demek ki üçüncü şahıs aynen ifayı doğrudan doğruya talep edebiliyor. Üçüncü kişi sözleşmenin tarafı mı? Hayır, sözleşmenin tarafı değil. Ama gerçekten de ifanın kendisine yapılmasını talep edebiliyor. Bütün bunlar da nerede düzenlenmiş? Yine biz de derslerimizde anlatacağız. Bunlar ilk tanışma cümleleri. Borçlar Kanunundayız, 129'uncu maddeyiz, kenar başlık "C. Üçüncü kişi yararına sözleşme", "I. Genel olarak" birinci fıkra;

"Kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir."

Yani bir erkek sevgili nişanlısına çiçek göndermek üzere bir çiçekçi ile sözleşme yaptı. Bu birinci fıkra, eksik üçüncü kişi yararına sözleşme. Nişanlısına sürpriz yapacak, onun bilgisi yok. O, kapıyı açtığına sadece ve sadece ifayı kabul yetkisine sahip olacak o kadar.

İkinci örnek, vaat ettiren baba, vaat eden avukat. Üçüncü şahıs kim? Yargılanmakta olan evlat. Diyor ki kanun koyucu ikinci fıkra,

"Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve âdete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. ..."

Yani 129, fıkra 1; eksik üçüncü şahıs yararına sözleşme. 129, fıkra 2; tam üçüncü kişi yararına sözleşme.

Borç ilişkisinin nispiğine istisna olan tam üçüncü kişi lehine sözleşmedir diyoruz. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme borç ilişkisinin nispiği ilkesine bir istisna getirmez. Zira ilişki yine çiçek satıcısı ile alıcı erkek nişanlı arasındadır. Üçüncü şahsa sadece edimi alma, kabul etme yetkisi tanınmıştır.

Hâlbuki tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, sözleşmesel ilişki, baba (vaat ettiren) ile avukat (vaat eden) arasında kurulmuş olmasına rağmen kime bir alacak hakkı tanınmaktadır? İlişkinin dışında olan, üçüncü kişi durumunda olan, yargılanmakta olan evlada bir alacak hakkı tanınmaktadır. O, bu hakkını doğrudan doğruya vaat edene karşı ileri sürebilmektedir. Ondan borcun ifasını talep edebilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaat ettiren de borcun üçüncü kişiye ifasını talep edebilir.

Şimdi sırada nispi ilkesinin istisnaları ile ilgili olarak etkisi kuvvetlendirilmiş nispi haklarımız var. Yani tapu siciline şerh edilebilen nispi haklarımız var. Geçen seneki derslerimizde konuşmuştuk, bu istisnayı sonraki buluşmaya bırakacağız.

Gelecek ders bir de "sorumluluk" "eksik borç" ve "kulfet" kavramlarımız var.

www.ilhanhelvacidersleri.com
